

Handläggare: Ulf Haag
Tfn: 08 508 05 308

Länsstyrelsen i Stockholms län

Slutrapport till Länsstyrelsen i Stockholms län Projekt "KOMET i förskolan", 704-06-15905

Bakgrund

Insatser för att förebygga psykosociala problem har fått allt större uppmärksamhet i Sverige. Det finns dock få preventionsprogram som har utvärderats på ett sådant sätt att det går att dra slutsatsen att de är verkningsfulla. Stockholm stad har sedan 2003 utvecklat manualbaserade föräldra- och skolprogram under namnet KOMET (Kommunikationsmetod) där studier visat på hög evidens. Forskningen visar att stöd till barn i förskoleåldern kan minska förekomsten av utagerande problembeteenden. Den visar också att insatser under tidiga år har stor betydelse för att förebygga en senare antisocial utveckling. Det är därför viktigt att tidigt ge rätt insatser till barn som riskerar att utveckla problembeteenden.

Utagerande problembeteenden är bland den vanligaste och mest bestående formen av anpassningsproblem hos barn. Barn som är okoncentrerade, störande och bråkiga riskerar i hög utsträckning att misslyckas i inlärningsmässigt och få kamratproblem. Detta ökar risken att de ska söka sig till kamrater som leder in dem i mer allvarliga former av antisociala aktiviteter, speciellt om de är bosatta i områden med en generellt hög kriminalitet. I tonåren och i vuxen ålder är dessa elever klart överrepresenterade i alkohol- och drogmissbruk, kriminalitet samt psykisk ohälsa. Det finns alltså påtagliga fördelar med att minska dessa barns störande beteenden så tidigt som möjligt eftersom det minskar risken att de senare ska utveckla en antisocial karriär med kriminalitet och missbruk. Det finns med andra ord ett samhällsintresse av att tidigt förebygga och minska olika typer av allvarliga beteendeproblem hos barn och ungdomar.

I de flesta klasser i skolan finns det elever med beteendeproblem. Dessa elever beskrivs ofta som svåra att undervisa, de kräver lärarens oavbrutna uppmärksamhet och uppfattas rent allmänt som besvärliga. Den första svenska kontrollerade studien av Skol-Komet har hittills visat att programmet förebygger beteendeproblem och att det är ett framgångsrikt program för att påverka lärares förhållningssätt till elever med beteende-

problem. Detta minskar förekomsten av riskfaktorer, såsom hyperaktivitet och kamratproblem.

Föräldra-Komet är avsett för föräldrar som har barn med utagerande beteende, som är svåra att få kontakt med, som inte kan koncentrera sig eller som har dåliga kamratrelationer. Fokus ligger på att bryta negativa beteendemönster genom att förstärka det som barnet gör bra. Större delen av programmet ägnas åt att fokusera på barnets positiva beteenden genom uppmärksamhet och beröm. Programmet är utvecklat inom Stockholms stad av Preventionscentrum och bygger till viss del på program från USA, bland annat ett program utvecklat av Barkley.

Föräldra-Komet är utvärderat genom en randomiserad kontrollerad studie och har visat mycket goda resultat. Utifrån ovan refererad forskning med mycket goda effekter, utvecklar vi nu ett program för förskolepersonal, Förskole-Komet, som delvis bygger på skol- och Föräldra-Komet.

Programmet Förskole-Komet

Programmet baseras på principer från Föräldra- och Skol-Komet. Dessa principer utgörs av positiv uppmärksamhet, tydliga uppmaningar och beröm, social färdighetsträning, belöningssystem samt plan för framtida problem. Programmet är upplagt så att de utbildade handledarna träffar aktuella pedagoger på förskolan 2,5 timme varannan vecka vid åtta tillfällen. Under dessa träffar går handledarna igenom de uppgifter som personalen ska pröva.

Genom att vägleda personalen på förskolan att hitta beteenden hos barnet att uppmuntra och belöna är det lättare för barnet att samarbeta. Metoder för regler och konsekvenser introduceras inte förrän i slutet av programmet.Handledningen är uppbyggd kring rollspel, uppgifter och metodgenomgång. I rollspelen får pedagogerna tillfälle att träna på de färdigheter och förhållningssätt de lärt sig under handledningen.

Projektaktivitet

Projektledarna utarbetade hösten 2006 en projektplan och i december bildades en styrgrupp. En manualgrupp organiserades våren 2007 med ansvar att utarbeta manualen. Arbetsgruppen bestod av en utvecklingsledare från kometgruppen och förskolepersonal från våra stadsdelsområden. En utvärderare från Stadens FoU enhet engagerades. Från hösten 2007 fortsatte arbetet med manualen i form av en pilotstudie på två förskolor.

Våren 2007 anordnades ett informationsmöte för respektive avdelningschefer, berörda förskolechefer, pedagoger samt handledare. Utvecklingsledaren informerade om vad som skett under våren och presenterade innehållet i manualen.

Ytterligare ett informationsmöte för avdelningschefer och samtliga förskolechefer från respektive stadsdelar hölls under hösten 2007. Syftet med mötet var att informera om projektet samt att få fler deltagande förskolor inför våren 2008.

Våren 2008 hölls ett möte för att avtacka pedagogerna och respektive enhetschef från de förskolor som deltagit i pilotstudien. Till mötet inbjöds även förskolornas avdelningschefer för att informeras om det fortsatta arbetet.

Utvärderingen var tänkt att påbörjas våren 2008 vilket dock kom att ändras då manualen inte var färdigställd utan behövde prövas ytterligare. Uppföljning av de två pilotförskolorna gjordes vid två tillfällen under våren. Senare testade åtta avdelningar (26 pedagoger) manualen. Ytterligare ett antal förskolor från staden anmälde sig till projektet hösten 2008 och utbildning av handledare på dessa förskolor påbörjades parallellt. Då studien skulle påbörjas visade det sig att barnantalet inte var tillräckligt stort för att genomföra en randomiserad kontrollerad studie. På senhösten anordnades därför ytterligare ett informationsmöte, då även förskolor från övriga kommuner i länet samt enskilda förskolor från Stockholms kommun blev inbjudna. Flera förskolor anmälde därefter och studien kunde därmed genomföras.

Utvärdering

Under våren 2007 togs kontakt med FoU-enheten i Stockholms stad angående utvärdering vilket ledde till att doktoranden Åsa Kling, Uppsala universitet, engagerades för uppdraget. Då FoU-enheten lades ner under 2007 överfördes utvärderingsuppdraget till Uppsala universitet med Lennart Melin, professor i klinisk psykologi som ansvarig forskningsledare. Under hösten 2007 utarbetades en design för en randomiserad kontrollerad studie. Utvärderingen omfattar cirka 90 mål barn i åldrarna 3-5 år. Barnen delas in i två grupper, mål barn och kontroll barn, som skattas på individnivå före och efter insatsen. Skattningar görs av pedagoger och föräldrar vad gäller barnens aggressivitet och störande beteende. Utvärderingen genomförs som en randomiserad kontrollerad studie från och med hösten 2008 till och med 2010. Kontrollförskolorna garanteras kometsinsats terminen efter studien, det vill säga 2009-2010. Bil.1

Personal- och resursutnyttjande

Styrgrupp

Styrgruppen består av projektledarna, chefen för Kometgruppen samt utvecklingsledaren från Kometgruppen. Avdelningscheferna för förskolan i respektive stadsdel har varit adjungerade till styrgruppen och medverkat vid enstaka tillfällen. Styrgruppen har träffats 5-6 gånger per termin. Forskaren som har engagerats för att genomföra utvärderingen har deltagit i styrgruppsmöten samt informationsmöten vid ett flertal tillfällen.

Förutom arbetet i styrgruppen har projektledarna lagt tid på

- Implementeringsarbete i form av framställning och utskick av informationsmaterial samt kontakter med stadsdelar och länets övriga kommuner.
- Planering och rapportskrivning.
- Organisering och genomförande av informations-, implementerings- och uppföljningsmöten för olika personalkategorier inom förskolan i staden och länskommunerna.

Manualgrupp

Under våren 2007 bildades en manualgrupp bestående av utvecklingsledare och manualansvarig från Kometgruppen samt en handledande från vardera tre stadsdelar. Manualgruppen gjorde även studiebesök och informerade på APT-möten ute på förskolorna samt träffade chefer på informations- och samarbetsmöten. Under våren gjorde manualgruppen även en första preliminär manualdisposition.

Under höstterminen 2007 utgjorde personal från de två förskolorna en pilotgrupp som prövade manualen på sina respektive avdelningar och fick samtidigt handledning. Arbetsgruppen träffades varannan vecka och veckorna däremellan var de ute och handledde de två förskolorna, en i Hässelby-Vällingby samt en i Bromma. Förskolan i Enskede-Årsta-Vantör stacks i brand innan arbetet hann påbörjas och kunde därför inte medverka. Manualskrivandet skedde i nära samarbete med förskolorna utifrån erfarenheter från handledningstillfällena. Totalt omfattar handledning och utbildning sju heldagar.

Förändringar jämfört med projektplan

Verksamheten i projektet var planerad att komma igång under senhösten 2006 men blev försenad på grund av hög arbetsbelastning i Kometgruppen. Verksamheten inom projektets ram påbörjades därför inte enligt projektansökan men har, i samråd med länsstyrelsen, påbörjats enligt planen i januari år 2007. Handledaren och förskolan från Enskede-Årsta-Vantör förhindrades medverka under höstens arbete på grund av en brand i den aktuella förskolan.

Utvärderingen var tänkt att påbörjas våren 2008 vilket kom att ändras då manualen inte var färdigställd utan behövde prövas ytterligare på ett större barnunderlag under våren. Vidare fanns inte heller förutsättningar att rekrytera det antal målbarn som var nödvändigt för en randomiserad studie, vilket gjorde att projektet försenades ytterligare. Svårigheterna med rekryteringen tror vi har att göra med den missriktade massmediakritiken mot Kometmetoden som fanns under denna period och som fortfarande

pågår. Kritiken tycks av någon anledning ha påverkat förskolorna i Stockholms stad i större utsträckning än i kranskommunerna.

Förseningen av projektet har inneburit att utvärderingen tagit längre tid än beräknat vilket i sin tur medfört ökad kostnad. Studien måste därför fortsätta ett fjärde år, så förvaltningen ansökte om ytterligare medel från Länsstyrelsen, som avslogs. Förvaltningen gjorde då en ansökan till FOU-enheten inom Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden. Medel från FOU-enheten kan endas sökas av högskolor och universitet varför Uppsala universitet fick stå för ansökan. I samband med ansökan gjordes en etikprövning som inlämnades till etiknämnden i Stockholm. Denna prövning tog extra lång tid då den först överfördes till Uppsala etiknämnd och sedermera lämnades över till den centrala etikprövningsnämnden. Då etikprövningen blev godkänd i december 2009, beviljades Uppsala universitet medel från socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden. Samtidigt anslog socialstyrelsen 200 000 kronor till projektet.

Projektkostnader

Projektet har totalt beviljats 1,2 miljoner kronor för två år. Med anledning av den fördröjning som vi tidigare redogjort för har projekttiden var utsträckt över tre år.

I samråd med Länsstyrelsen har medlen kunnat omfördelas för att täcka hela treårsperioden.

Kostnader för utvecklingsledare	år 2007	300 000 kr
	år 2008	300 000 kr
	år 2009	250 000 kr
Handledningskostnader		15 000 kr
Utvärderingskostnader		65 000 kr
Kostnadsersättning till förskolor		36 000 kr
Implementeringskostnader Suzan		17 000 kr
Informationsmöten, lokalkostnader, förtäring		75 000 kr
Materialkostnader/omkostnader		10 500 kr
Administrativa kostnader		131 500 kr
Totalsumma projektkostnader		1 200 000 kr

Projektets mål och resultat

Syfte och mål enligt ansökan

Syftet är att långsiktigt förebygga missbruk, kriminalitet samt psykisk ohälsa genom att erbjuda alla förskolor i berörda stadsdelar utbildning i förskole-Komet, under förutsättning att utvärderingen visar önskad effekt. Projektets målsättning är att undersöka om förskole-Komet ger personalen bättre resurser att hantera barn med beteendeproblem. Målet med projektet är att minska barns problembeteenden, vilket i sin tur minskar risken för en antisocial utveckling.

Effektmål

Att minska barns problembeteende såsom aggressivitet, koncentrationssvårigheter och dålig impuls kontroll.

Processmål

- Att avsätta projektmedel för en tjänst med uppgift att utarbeta en manual i samverkan med personal från pilotförskolorna.
- Att ge personal på förskolorna utbildning, för att kunna arbeta med barnen på ett strukturerat sätt utifrån manualen.
- Att manualen prövas på pilotförskolorna och revideras.
- Att den slutliga manualen ska vara färdigställd under våren 2008.
- Att programmet kommer att spridas under år 2008 genom utbildning till flera förskolor inom projektstadsdelarna.
- Att programmet utvärderas genom en kontrollerad randomiserad studie under år 2008.

Effektmålet kan ännu inte redovisas då den randomiserade studien fortfarande pågår. Studien är beräknad att slutföras under hösten 2010. En student vid psykologiska institutionen på Uppsala universitet har skrivit en C-uppsats "Komet i förskolan" (2010) vilken visar på positiva resultat. Bil.2

Processmålen har genomförts, dock med förskjutning av tidsplanen.

Projektets fortlevnad

Under förutsättning att utvärderingen påvisar evidens och att kometgruppen inom socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen ges förutsättningar för utbildning och implementering kan metoden spridas nationellt, såsom skett med föräldra- och skol-Komet.
